

ΜΙΝΩΟΣ Μ. ΚΟΚΟΛΑΚΗ, Αἱ «συμφοραὶ» τῆς Ἑλένης εἰς τὴν ὁμῶνυ-
μον Τραγωδίαν τοῦ Εὐριπίδου, Ἀθήναι 1972, σ.χ. 8 σελ. 22.

Ἡ πραγματεία ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον τῆς «ρήσεως» τῆς Ἑλένης, τῆς περιλαμβανομένης εἰς τοὺς στίχους 255—305 τῆς «Ἑλένης» τοῦ Εὐριπίδου. Εἰς τὴν περικοπὴν ταύτην, ἡ ἡρώϊς συνερχομένη ἐκ τοῦ θρήνου τῆς προβαίνει εἰς νηφάλιον ἀναμέτρῃσιν τῶν «συμφορῶν», τὰς ὁποίας ἐπέκλωσεν εἰς αὐτὴν ἡ μοῖρα καὶ ἐκ τῶν ὁποίων δὲν διαβλέπει ἄλλην διέξοδον εἰ μὴ τὸν εὐπρεπῆ θάνατον. Ἀρκετοὶ ἐκ τῶν 51 στίχων τῆς ῥήσεως, θεωροῦνται ὡς παρέμβλητοι, ἄλλοι δὲ ἐφθαρμένοι. Ὁ σ. δέχεται ὡς γνησίους 44 μόνον. Μεταξὺ τῶν μὴ γνησίων ἐθεωρήθησαν καὶ οἱ στ. 288—289, οἱ ὁποῖοι, ἀνωμάλως ὡς ἔχουν, κρίνονται τοῦλάχιστον ὡς ἐφθαρμένοι. Ἄλλο ὅμως ἐφθαρμένοι καὶ ἀνώμαλοι καὶ ἄλλο μὴ γνήσιοι. Ὁ σ. φρονῶν ὅτι αὐτοὶ εἶναι γνήσιοι προβαίνει εἰς ἀνάλυσιν τῶν ἐκτεθέντων προηγουμένως ἐν τῇ τραγωδίᾳ, τῶν γενομένων ὑπαινιγμῶν, τῶν προσδοκωμένων νὰ ἐπισυμβοῦν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἀπαριθμηθεισῶν συμφορῶν ὑπὸ τῆς Ἑλένης καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ στίχοι 288—289 ἀποτελοῦν τὸ φυσικὸν ἐπακολούθημα τῶν προεκτεθέντων. Ἡ ἀνάλυσις γίνεται συστηματικὴ καὶ πλήρης ὥστε νὰ καταδεικνύεται ἡ στερεὰ ἐσωτερικὴ σχέσις τῶν νοημάτων. Πέρα τούτου ὁ σ. ἀποδεικνύει ὅτι ὁ ποιητὴς καὶ ὑφολογικῶς κατὰ τρόπον ἀνάλογον ἐκφράζεται εἰς πλείστας ἄλλας περιπτώσεις. Ἀκολουθῶς ἐξετάζεται ἡ ἀνωμαλία τῶν στίχων, παρατίθενται αἱ γνῶμαι τῶν παλαιότερων καὶ συγχρόνων φιλολόγων, ἐλέγχονται τινες τῶν ἀπόψεων πρὸς μεταβολὴν τοῦ κειμένου ἐπὶ τὰ βελτίω, λ. χ. ΜΕΝΕΛΕΩ Μ' > ΜΕΝΕΛΕΩΝ καὶ ἡ σημασία καὶ χρῆσις τοῦ ΜΕΤΑ, παρατίθενται ἐν ἀφθονίᾳ χωρία ἀνάλογα καὶ ὁ συγγραφεὺς τελικῶς συντάσσεται μετὰ τῶν ἀποδεχομένων τὴν ἀθηναικότητα τῶν στίχων. Ἐπίσης συμφωνεῖ καὶ μετὰ τῶν μὴ ἀποκλειόντων τὴν φθορὰν τοῦ κειμένου (περὶ ἧς οὔτε ἡ μονόπλευρος χφ. παράδοσις οὔτε οἱ πάπυροι ρίπτουν φῶς τι), μὴ ἀποκλειόντων δὲ καὶ τὴν γνησιότητά του, ὅποτε θὰ ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ὁ Εὐριπίδης ἐβίαζε τὰ ἐκφραστικὰ μέσα πέραν τῶν ἀνεκτῶν σολοικισμῶν, ἀφοῦ ἡ ἔννοια τῆς σκέψεως: «θὰ ἀπεκλειόμεθα (τῆς Σπάρτης) ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν νομιζόντων ὅτι ἡ Ἑλένη ἤλθε. . .» διατυπῶνται ὑπὸ τοῦ Εὐριπίδου διὰ τῶν στίχων: «κλήθροισ ἀν εἰργοίμεσθα ἡμεῖς. . . δοκοῦντες (οἱ Σπαρτιαταὶ) Ἑλένην ἐλθεῖν. . .».

Π. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* * *

M. D. MACLEOD, **Lucian, VIII (LOEB)**, London 1967, σελ. X + 535.

Ἡ ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Λουκιανοῦ προσκόπτει πάντοτε εἰς σοβαρὰ ἐμπόδια καὶ τοῦτο διότι εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ κειμένου ἔχουν παρεισφρήσει μερικὰ ἔργα ἀμφιβόλου προελεύσεως, τὰ ὁποῖα ἐγείρουν δυσεπίλυτα προβλήματα γνησιότητος καὶ χρονολογήσεως. Πρώτην συνολικὴν ἔκδοσιν τοῦ CORPUS τοῦ Λουκιανοῦ ἐπεχείρησεν ὁ πολὺς C. Jacobitz εἰς τὴν σειρὰν Teubner κατὰ τὰ ἔτη 1836—41· ἐπιχολούθησαν καὶ ἕτεροι ἔκδοτικοὶ προσπάθειαι, ὡς ἐκείνην τοῦ Fritzsche, τοῦ Sommerbodt καὶ τοῦ Nilén, ἀλλὰ δυστυχῶς αὐταὶ παρέμειναν ἡμιτελεῖς. Εἰς τὴν σειρὰν τῆς Loeb Classical Library τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Λουκιανοῦ ἀνέλαβον τρεῖς διακεκριμένοι φιλόλογοι (Harmon, τόμ. I—V, 1913—36· Kilburn, τόμ. VI, 1959 καὶ ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος M. D. Macleod, τόμ. VII—VIII, 1961—67), οἱ ὁποῖοι κατόπιν ἐπιμόχθου καὶ μακρῆς ἐργασίας

κατώρθωσαν νὰ πραγματοποιήσουν μίαν ἀρτίαν καὶ ἀρκούντως ἐπιμελημένην παρουσίασιν τῶν ἀπάντων τοῦ ἐν λόγῳ συγγραφέως. Ὁ γνωστὸν αἱ ἐκδόσεις τῆς κλασικῆς αὐτῆς βιβλιοθήκης περιλαμβάνουν κατὰ κανόνα μίαν βραχεῖαν εἰσαγωγὴν πρὸ ἐκάστου ἐκδιδομένου ἔργου, μετάφρασιν εἰς τὴν Ἀγγλικήν, σύντομον κριτικὸν ὑπόμνημα, διαφωτιστικὰς ὑποσημειώσεις καὶ ἐν τέλει πίνακας κυρίων ὀνομάτων.

Εἰς τὸν τόμον αὐτόν, ὄγδοον καὶ τελευταῖον, ὁ κ. M. D. Macleod περιέλαβε τὰ πλέον ἀμφιλεγόμενα ἐξ ἐπόψεως πατρότητος ἔργα τοῦ Λουκιανοῦ: Ψευδοσοφιστῆς ἢ Σολοικιστῆς, Λούκιος ἢ Ὀνος, Ἐρωτες, Δημοσθένους Ἐγκώμιον, Ἀλκυὼν ἢ Περὶ Μεταμορφώσεων, Ποδάγρα, Ὠκύπους, Κυνικός, Φιλόπατρις ἢ Διδασκόμενος, Χαρίδημος, Νέρων καὶ τὸ ἐπίγραμμα: Εἰς τὴν ἑαυτοῦ βίβλον. Ὁ κ. Macleod ἐστήριξε βασικῶς τὴν ἐκδοσὶν του ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν ἐμπεριστατωμένην ἀντιπαραβολὴν τῶν χειρογράφων Γ (Βατικ. 90), Β (Βίντομπ. 123) καὶ Ε (Χαρλ. 5694), τὴν ὁποίαν ἐνήργησεν ἐπιτυχῶς ὁ Nilén, ἐν μέρει δὲ εἰς τινὰς ἄλλας μεμονωμένας ἐκδοτικὰς ἐργασίας καί, εἰς τινὰς περιπτώσεις, εἰς ἰδικὴν του ἐργασίαν ἐπὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως.

Πολλοὶ φιλόλογοι ἐξωβέλιζον ἀπὸ τὸ CORPUS τοῦ Λουκιανοῦ τὸν Ψευδοσοφιστὴν ἢ Σολοικιστὴν, μὲ τὴν αἰτιολογίαν ὅτι τὸ ἔργον αὐτὸ φαίνεται κατώτερον τοῦ ταλαντούχου αὐτοῦ Ἀττικιστοῦ συγγραφέως. Ὁ κ. Macleod ὑπεστήριξεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1956 (Πβ.: Class. Quart., σ. 189 κέξ.) ὅτι ὁ διάλογος αὐτὸς εἶναι δυνάμην ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν γραφίδα τοῦ Λουκιανοῦ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μία κακεντρεχῆς καὶ ὑποκριτικὴ ἐπίθεσις κατὰ τινος προσωπικοῦ του ἐχθροῦ. Ὁ Λούκιος ἢ Ὀνος δημιουργεῖ ὡσαύτως πολλὰς δυσχερείας. Ποίαν σχέσιν πράγματι ἔχει μὲ τὰς Ἐπιτομὰς τοῦ Ἀπουληίου, καὶ τὰς ἀπολεσθείσας Ἐπιτομὰς τοῦ ἐκ Πατρῶν Λουκίου; Αἱ τελευταῖαι ἀποδίδονται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου (Βιβλ. κῶδ. 129, Migne) εἰς τὸν Λούκιον, καὶ δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει λόγος ἀμφισβήτησεως τῆς γνώμης τοῦ Βυζαντινοῦ Πατριάρχου καὶ λογίου. Παρὰ τὰς ἀπόψεις ἐνίων νεωτέρων φιλολόγων, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ τάσις τῶν συγγραφέων τῆς Ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, εἶναι δυνατόν νὰ προσγραφῇ καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ εἰς τὸν Λουκιανόν, ὡς ἐν εἰδος Ἐπιτομῆς τῶν Μεταμορφώσεων τοῦ Λουκίου. Τὰ ὑπόλοιπα ἔργα: Ἐρωτες, Δημοσθένους Ἐγκώμιον, Ἀλκυὼν, Ποδάγρα, Ὠκύπους, Κυνικός, Φιλόπατρις, Χαρίδημος καὶ Νέρων εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα μιμήσεις τοῦ ὕφους τοῦ Λουκιανοῦ, ἂν καὶ εἰδικῶς διὰ τὸ Δημοσθένους Ἐγκώμιον καὶ τὴν Ποδάγραν, εἵμεθα, νομίζω, ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπανεξετάσωμεν προσεκτικώτερον τὰς ἀντιρρήσεις τῶν Bauer καὶ Zimmermann ἀντιστοίχως.

Ἡ Ἀγγλικὴ μετάφρασις τοῦ κ. Macleod εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐπιτυχῆς, καὶ εἰς τινὰ μάλιστα σημεῖα ἀξιοθαύμαστος, καθότι ἀποδίδει μετ' ἀπαραμίλλου ἀκριβείας τὰς γλωσσικὰς καὶ ὑφολογικὰς λεπτότητας τοῦ πρωτοτύπου. Τὰ νοήματα τοῦ κειμένου θὰ καθίσταντο μάλιστα εὐληπτότερα, ἐὰν ὁ μεταφραστὴς ἐπέμενε περισσότερο ἐπὶ τῶν ἐπεξηγηματικῶν του ὑποσημειώσεων. Ὅσον ἀφορᾷ ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἐργασίαν του ἐπὶ τῆς χειρογράφου παραδόσεως, ἀρκεῖ μόνον νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ κ. Macleod δὲν κατέχει μόνον τὰς τυπικὰς γνώσεις περὶ τὴν ἐκδοσὶν ἑλληνικῶν κειμένων, ἐξ ὧν καὶ ὁ γράφων πολλὰ ὠφελήθη, ἀλλὰ κέκτηται καὶ τὴν ἱκανότητα ν' ἀντιμετωπίζη ἀνέντως τὰ παντοειδῆ προβλήματα, ἅτινα παρουσιάζουν τὰ κείμενα ταῦτα. Οὕτως ἡ ἐργασία τοῦ κ. Macleod, καθ' ὅλα ἐπιτυχῆς, ἀποτελεῖ μίαν ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν γνωριμίαν τοῦ Λουκιανοῦ, τοῦ εἴρωνος καὶ μεγαλοσχῆμου αὐτοῦ Ἀττικιστοῦ ρήτορος καὶ λογίου.